

Populisme mot elitisme: teoretiske utfordringer og et måleproblem

Jenssen, Anders Todal

Veröffentlichungsversion / Published Version

Zeitschriftenartikel / journal article

Empfohlene Zitierung / Suggested Citation:

Jenssen, A. T. (2021). Populisme mot elitisme: teoretiske utfordringer og et måleproblem. *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift*, 37(1), 26-49. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-2936-2021-01-02>

Nutzungsbedingungen:

Dieser Text wird unter einer CC BY-NC Lizenz (Namensnennung-Nicht-kommerziell) zur Verfügung gestellt. Nähere Auskünfte zu den CC-Lizenzen finden Sie hier: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.de>

Terms of use:

This document is made available under a CC BY-NC Licence (Attribution-NonCommercial). For more information see: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0>

Populisme mot elitisme

Teoretiske utfordringer og et måleproblem

Anders Todal Jenssen

Professor, Institutt for sosiologi og statsvitenskap, NTNU

anders.todal.jenssen@ntnu.no

Sammendrag

Artikkelen retter søkelyset mot konflikten mellom elitisme og populisme, utvikler en operasjonalisering av denne motsetningen og vurderer hvilken rolle motsetningen spiller i opinionen. I strømmen av litteratur om populisme er det lite fokus på elitismen. Med et enøyd blick framstår konflikten som en strid for og mot populisme, en overser lett at mange anti-populister er elitister. En risikerer også å overvurdere utbredelsen av populismen. Cas Mudde's definisjoner av tynn populisme og elitisme er utgangspunkt for denne opinionsstudien. Data fra European Values Survey i Norge kaster lys over dette. Motsetningen mellom elitister og populistere framstår som en sekundær holdningskonflikt. Folk flest er verken populistere eller elitister. Både tynn populisme og elitisme virker som holdningsforsterkere i forhold til noen stridsspørsmål.

Nøkkelord

Populisme, elitisme, demokrati, holdningsforsterkning

Abstract

This article contributes to the literature by focusing on the conflict between elitism and populism, the measurement of the conflict and the role the conflict plays in public opinion. Surprisingly little attention has been paid to elitism. By limiting the perspective by focusing on a conflict between populism and non-populism, we tend to overlook that many non-populists are elitists. Cas Mudde's definitions of populism and elitism serve as starting point. Based on data from the European Values Survey collected in Norway in the fall of 2018, we try to respond to these questions. The conflict between populism and elitism seems to be of secondary importance to most Norwegians. The average Norwegian can neither be described as a populist nor an elitist. Thin populism and elitism work as attitude-enhancers in relation to some but not all political issues.

Keywords

Populism, elitism, democracy, attitude enhancement

Bakteppet

De siste årene har det vært en økende offentlig interesse for fenomenet populisme i Europa. Det hevdes både at populismen vokser og sprer seg og at den representerer en fare for «det liberale demokratiet» (f.eks. Müller 2016; Norris og Inglehart 2019). I det offentlige ordskiftet brukes begrepet «populisme» for å brennemerke politiske motstandere. Interessen fra samfunnsvitenskapene har økt tilsvarende. Det publiseres stadig mer om emnet (Mudde

2016). En stor del av litteraturen har søkt å gi en best mulig teoretisk definisjon av fenomenet, for deretter å gå over til casestudier av «tilbudet» av populistiske partier med vekt på deres ytterliggående standpunkter og retorikk.

Akkerman, Mudde og Zaslove (2014) åpnet en ny forskningsfront: studier av populisme i opinionen, «etterspørselen» etter populistisk politikk. Forenklede versjoner av deres batteri av populisme-indikatorer har siden blitt brukt av andre, til tross for metodiske problemer. Måling av et såpass vagt fenomen som tynn populisme – og populismens motsats, elitismen – byr på utfordringer. I denne artikkelen presenteres og vurderes en alternativ operasjonalisering. Det argumenteres for at denne vil gi et riktigere bilde av hvor utbredt populistiske og elitistiske oppfatninger er, hvor sterkt denne motsetningen står i befolkningen og hvordan den knytter an til folks politiske preferanser.

Basert på analyse av data fra den norske delen av Den europeiske verdiundersøkelsen (EVS) fra høsten 2018 finner vi at motsetningen mellom elitisme og populisme lar seg måle, men motsetningen framstår som svak fordi de fleste verken kan karakteriseres som elitister eller populistere. Populistene utgjør et mindretall i befolkningen. Elitistene er et lite mindretall. Plassering i konflikten mellom elitisme og populisme har beskjeden betydning for holdning til politiske stridsspørsmål, men virker som en holdningsforsterker i forhold til noen stridsspørsmål. Det er først når elitisme/populisme kombineres med plassering på venstre- eller høyre fløy at sammenhengene med holdning til stridsspørsmålene blir tydelige.

Definisjoner

Det har vist seg vanskelig å definere populisme. Populisme er ikke et bestemt politisk program. Allerede i *Political man* beskrev Lipset (1960) høyrepopulisme, sentrumpopulisme og venstrepopulisme som vesensforskjellige. Historisk har en skilt mellom «agrarpopulisme» på 1800-tallet i Russland og USA, «sosioøkonomisk populisme» på 1930-tallet i USA og Latin-Amerika og den «xenofobiske populismen» i Europa i dag (F.eks. Mudde og Kaltwasser 2013).

Populisme er heller ikke en bestemt type bevegelse eller parti. Populistene er organisert som alt fra løse bevegelser rundt karismatiske ledere til strømlinjeformede profesjonaliserte partimaskiner (Mudde 2016). Populistpartiene er heller ikke partier i evig opposisjon. Flere har lyktes som regjeringspartier (Albertazzi og McDonnell 2015). Oppgaven blir ikke enklere av at populistpartiene gjerne understreker sine nasjonale særtrekk og i liten grad inngår formelt samarbeid.

Problemene med å definere populisme ut fra kjennetegn ved partier har ført til en idéorientert vending («ideational approach») i retning av å forstå populisme som et bestemt tankesett eller symbolsystem. Debatten om definisjonen har like fullt fortsatt. En har beskrevet populisme som en «kommunikasjonsstil» (Jagers og Walgraves 2007), som en «diskursiv praksis» (LaClevu 2005), som «tom ideologi» (Jagers and Walgrave 2007, 334-6), osv. Muddes definisjon av populisme som «tynn ideologi» fra 2004 har vist seg levedyktig, mye på grunn av forskningsstrategien bak definisjonen. Mudde søker en smal definisjon av populismens *minste felles multiplum* for å kunne gjøre en skarp avgrensning som favner mange case (Mudde og Kaltwasser 2012: 7-10). Dette bidraget er ikke ment som nok et innlegg i definisjonsdebatten. Det er snarere et forsøk på å prøve ut begrepets fruktbarhet i opinionsforskning – en helt annen faglig kontekst enn den begrepet ble skapt innenfor.

For Mudde (2004, 543) er populisme ...

“a thin-centered ideology that considers society to be ultimately separated into two homogeneous and antagonistic groups, ‘the pure people’ and ‘the corrupt elite’, which argues that policies should be an expression of the *volonté générale* (general will) of the people.»

Muddes definisjon er kompleks av flere grunner: Referansen til Rousseaus begrep «allmenviljen» vitner om at definisjonen neppe var tenkt som utgangspunkt for opinionsstudier. Begrepet «allmenviljen» brukes sjelden i det politiske ordskiftet og knapt i dagligtale. Populistiske ledere kan nok påberope seg en særlig innsikt i folkets egentlige ønsker og behov, men gjør det neppe med idéhistoriske referanser.

Ifølge Mudde har populismen to motpoler, elitisme og pluralisme. Elitismen er populismens «speilbilde» (Mudde 2004, 543), den uttrykker elitens oppfatning av forholdet mellom eliten og massen. Der populistene ser en korrumpert og amoralsk elite, ser elitistene et ignorant og ansvarsløst folk. Populismen og elitismen er motpoler, gjensidig utelukkende posisjoner. Muddes beskrivelse av motsetningen mellom populisme og pluralisme er ikke like klar.¹ Det er også store utfordringer knyttet til å måle pluralisme.² Den videre drøftingen fokuserer derfor på motsetningen mellom elitisme og populisme.

En kan hevde at Muddes definisjon tar politikken ut av populismen. Uten «påfyll» fra en tradisjonell politisk ideologi, er populismen bare en «tynn» ideologi, en ideologi som ikke gir politisk retning. Det velgerne møter er ikke «tynn» populisme eller elitisme, det folk opplever er mangefasetterte, ofte affektladete budskap fra fargerike politiske aktører. Det ville unektelig være enklere å måle støtten til noe folk observerer direkte. Ambisjonen om å identifisere fellesnevneren for alle varianter av elitisme og populisme i opinionsstudier, må begrunnes ut fra en hypotese om at selv tynn populisme, er årsak til bestemte fenomener, og/eller at alle varianter av populisme har et felles opphav, *skapes av* samme fenomen. Hva disse felles effektene og felles følle røttene kan være, kommer vi tilbake til.

Finnes det elitisme?

I mye av litteraturen er en lite opptatt av den «eliten» populistene retter sin frustrasjon mot. Når populismens motpart beskrives, er det ofte i meget generelle termer som «demokratiet», «det liberale demokratiet» eller «pluralismen». Slik tegnes et bilde av en konflikt mellom status quo, «det liberale demokratiet» og en rebelsk minoritet «populistene». I dette bildet finnes ingen elitisme.

Blant de som oppfatter populismen som en reaksjon mot elitistiske trekk i det representa-

1. Den liberale samfunnssteoriens frykt for flertallstyrani kommer til uttrykk både i Muddes referanse til Rousseaus begrep «allmenviljen» og i vekten han legger på «pluralisme». Pluralismen framholder et mangfold av grupper, synspunkter og interesser, som en verdi i seg selv. Verdikonflikter er vanligvis prioriteringskonflikter, ikke posisjonskonflikter. Ingen er for enfold, men en kan prioritere andre verdier høyere enn pluralisme. Mudde avklarer ikke om motsetningen mellom populisme og pluralisme er en prioriteringskonflikt eller posisjonskonflikt. Drøftingen av forholdet mellom elitismen og pluralismen er enda mindre avklart. Mudde nøyer seg med å påpeke at *både* populisme og elitisme er «monistiske» verdensbilder.
2. Mudde definerer «pluralisme» generisk. Problemet med dette blir tydelige straks en utformer intervju spørsmål. I norsk dagligtale mangler vi uttrykk som «feirer mangfoldet» uten referanser til bestemte grupper. De fleste vet umiddelbart hvilken gruppe det refereres til når uttrykk som «fargerikt fellesskap» og «multikulturalisme» anvendes. Bruker man navn på minoriteter i spørsmålene, får spørsmålene partipolitiske konnotasjoner. En måler holdninger til grupper, ikke «pluralisme». Testintervjuene viste at respondentene ikke forsto spørsmål om pluralisme. De oppfattet *ikke* populisme og pluralisme som motsetninger. Den *positive* korrelasjonen mellom populisme og pluralisme Akkerman m.fl. (2014) fant, uttrykker det samme.

tive demokratiet (f.eks. Canovan 1999, 2002; Mouffe 2005; Taggart 2002, 2004; Mair 2002; Kitchelt 2002), aksepterer en at populistene ser «noe» virkelig, selv om en er uenig om hva dette «noe» er. Fordi populismen alltid er «anti-elitistisk» (Covan 1981:294), må en også ta elitismen på alvor: «Our definition of populism only make sense if there is a non-populism» (Mudde og Kaltwasser 2013, 499).

Det finnes en eksplisitt elitistisk kritikk av demokratiet. Den eksisterer i flere varianter. I idéhistorien går det en tydelig linje fra Aristoteles og Platon til Nietzsche og Lenin. I samfunnsvitenskapene er det ikke uvanlig å hevde at eliten må forsvare demokrati mot den intolerante massen som hverken kjenner demokratiets grunnverdier eller forstår dem (Peffley & Rohrschneider 2007). En del elitistisk argumentasjon bygger på studier av amerikanske velgere, som gjerne blir beskrevet som uvitende, inkonsistente, holdningssvake og uten evne til å artikulere egne interesser (Converse 1964; Carpini og Keeter 1997; Achen og Bartels 2016). Noen foreslår å øke utdanningselitens politiske makt (Brennan 2016), eller markedets makt (Caplan 2008).

Denne typen intellektuell elitisme når neppe bredt ut. Opinionseffekten er dermed beskeden. Det er nok større sjanse for at toppolitikeres nedsettende kommentarer om vanlige mennesker vekker opinionens oppmerksomhet. Presidentkandidat Hillary Clintons «basket of deplorables»-uttalelse, statsminister Gordon Browns «Bigoted woman»-utbrudd og Mitt Romneys karakteristikk av 47% av amerikanerne som «statsavhengige» er eksempler på «pratskandaler» (Johansson 2006). Skandalene gir velgerne et glimt av politikkenes «backstage» (Goffman 1959), et bilde mange oppfatter som mer autentisk enn politikernes iscenesettelse av seg selv, «frontstage». Kontrasten mellom den politiske elitens velpleide image og det «sanne ansiktet» er skrikende. Populistledernes ofte vulgære og flamboyante opptreden framstår dermed – ironisk nok – som ekte: Det du ser, er det du får.

Elitismen er ikke nødvendigvis begrenset til den politiske eliten. Populistene angriper også byråkratiet, kultureliten, mediene og noen ganger den økonomiske eliten. I 1958 utga Labour-ideologen Michael Young dystopien *The rise of meritocracy 1870-2033* for å advare mot at det å gjøre utdanningseliten til overklasse ville skape et populistisk opprør. I et avisinnlegg kritiserte Young (1981) statsminister Blairs meritokrati. Vinnerne i utdannings-systemet får sertifisert sin overlegenhet. Derfor er utdanningseliten vel så hovmodig som den gamle eliten, utpekt gjennom blodsbånd, ifølge Young. Noen vil mene at reaksjonen på «Brexit» fra deler av den britiske eliten bekrefter Youngs beskrivelse (Goodhart 2017, 180-1; Fitzpatrick og Richards 2017).³

Det er altså mulig å finne eksempler på elitisme. Spørsmålet er hvor *utbredt* slike holdninger er? For å nærme oss et svar, trenger vi først en teoretisk definisjon. Mudde forstår elitisme som populismens antitese. Det gjør det mulig å bruke hans definisjon også som operasjonell definisjon:

“Simply stated, elitists believe that the people are dangerous, dishonest and vulgar, and that the elite are superior not only in moral, but also in cultural and intellectual terms. Hence, elitists want politics to be exclusively or predominantly an elite affair, in which the people do not have a say; they either reject democracy altogether or support a limited and strictly representative democracy.»

Mudde og Kaltwasser (2013, 499)

3. Beskrivelser av ignorante og rasistiske Leave-tilhengere florerte i mediene i dagene etter folkeavstemningen. Fitzpatrick og Richards har argumentert for at elitene, etter Brexit, vil begrense det fra før beskjedne rommet for vanlige menneskers politiske deltakelse ytterligere.

Skillet mellom anti-demokratiske elitister og elitister som støtter begrenset, representativt demokrati, er viktig. I et land som Norge vil nok de aller fleste elitister støtte representativt demokrati. Det betyr ikke at alle som støtter representativt demokrati, er elitister. Mange oppfatter nok indirekte demokrati først og fremst som en praktisk ordning, og tar det for gitt at de politiske elitene handler i tråd med sitt mandat fra velgerne. I disse gruppene vil få aksepterte elitistiske forestillinger om at «folket» er vulgært, amoralsk og potensielt farlig (jamfør definisjonen over).

Spranget fra teori til empiri

Definisjonsdebatten har i stor grad blitt ført som begrepsanalyse og gjerne endt opp med presentasjoner av idealtyper. De empiriske studiene har fokusert på populistiske argumenter i mediene (f.eks. bidragene i Mazzoleni m.fl. red. 2003 og Aalberg et.al. red. 2017) og i partiprogrammer (f.eks. Jaegers og Walgrave 2007 Rooduijn m.fl. 2014). I den grad en har analysert representative surveydata, har en basert analysene på indirekte mål (politisk kynisme, autoritærianisme, holdning til innvandrere, osv.). En har i liten grad studert det populistiske tankesettet som sådan, til tross for at en åpenbart har forestilt seg at betydelige befolkningsgrupper støtter en populistisk ideologi.⁴ Dette er i ferd med å endre seg. Det faglig tyngste og skoledannende bidraget er opinionsanalysen til Akkerman, Mudde og Zaslove fra 2014.

Akkerman m.fl. søker å måle populisme, elitisme og pluralisme med Likertskala-metodikk: Respondentene ble bedt om si seg enig eller uenig i en rekke ladete utsagn som skal uttrykke populistiske, elitistiske og pluralistiske holdninger. Til tross for at det teoretiske utgangspunktet var at populisme og elitisme er motsetninger, viser analysen en sterk, *positiv* korrelasjon mellom populistiske og elitistiske holdninger.⁵ Forfatterne gir en ad-hoc preget forklaring (Akkerman m.fl. 2014, 1336): Populistene er ikke imot elite som sådan. De uttrykker støtte til elitisme når de svarer, fordi de ser for seg en elite av populister. Dermed konkluderer forfatterne med at empirien ikke undergraver det teoretiske argumentet: Populistene er mot *dagens* elite. Det er absolutt mulig å argumentere for den motsatte tolkningen.⁶ Den sterke positive korrelasjonen mellom målene for populisme og elitisme kan også forklares metodologisk.

Såkalt «ja-siing» er et velkjent problem innen survey-forskningen (F.eks. Hellevik 1997, 135; Ringdal 2001, 331). Noen respondenter svarer positivt («ja») på ethvert spørsmål. Tilbøyeligheten til ja-siing har vært knyttet til personlighetstrekk, lav sosial status/utdanning og en tendens til å forenkle prosesseringen («satisficing») av spørsmålet (Krosnick 1991). Jo vagere formuleringen er, jo flere vil henfalle til ja-siing. Normer om høflighet og imøtekommenhet trekker i samme retning (Krosnick 1999). Ja-svaring er kilde til flere problemer, dels at anslagene på forekomsten av et fenomen påvirkes, dels at målene for sammen-

-
4. Et eksempel kan være Mudde og Kaltwassers (2012, 10) drøfting av tilbud og etterspørsel etter populistisk ideologi. Selv den mest raffinerte populistiske retorikk må på et eller annet vis resonnerer med holdninger hos folk om den skal være effektiv.
  5. Den svakere, men signifikante positive korrelasjonen mellom populisme og pluralisme forklares med at «noen» populister aksepterer meningsforskjell og kompromisser, men korrelasjonen forteller at en *overvekt* av «populistene» også skårer høyt på pluralisme. Det er heller ikke i tråd med det teoretiske utgangspunktet. Heller ikke Hawkins m. fl. (2012) finner den forventede negative sammenhengen mellom populisme og pluralisme.
  6. Studerer en intervju spørsmålene, er det lite som underbygger denne tolkningen. Spørsmålene dreier seg om dagens elite, ikke en mulig framtidig elite.

henger (korrelasjoner) mellom fenomener påvirkes. Det sistnevnte problemet blir akutt når alle spørsmålene formuleres slik at det å si seg enig samtidig kan ha både en substansiell og en metodologisk forklaring. I faghistorien finnes det flere relevante eksempler på dette. Den berømte F-skalaen (Adorno et al. 1950) ber respondentene si seg enig eller uenig i en rekke påstander som alle uttrykker autoritærianisme. Resultater er overrapportering av fenomenet og inflaterte mål for sammenhengen mellom autoritærianisme og lav status (Leavitt m.fl. 1955, Chapman og Campbell 1957). En vanlig måte å måle (tradisjonell) rasisme på, var å be respondentene si seg enig eller uenig i en rekke utsagn som uttrykte negative rase-stereotyper. Målemetoden bidro til å skape et overdrevet bilde av rasisme blant lavt utdannede (Jackman 1973). Akkerman m. fl. (2014) måler populisme som enighet med en serie populistiske utsagn, og repeterer dermed denne feilen. Dessverre har denne praksisen blitt videreført av de som har latt seg inspirere av dette pionerarbeidet (se Elcharodus og Spruyt 2015; Spruyt og Van Droogenbroeck 2016; Akkermann m.fl. 2017; Hawkins m.fl. 2020; Jacobs m. fl. 2018; Van Hauwaert og Kessel 2018; Geurkink m. fl. 2020; Aalberg m.fl. 2020). Elitisme har en gitt opp å måle.

På 1950-tallet pekte Cronbach (1958) på at en gjennom å veksle mellom positivt og negativt ladede utsagn om holdningsobjektet, ville avhjelpe problemet når en vil måle forekomst. Dette er imidlertid ikke en fullgod løsning fordi svaralternativer som ikke nevnes i spørsmålet, underrapporteres (Sudman og Bradburn 1991). Utsagnene som brukes i Likert-skalerting (som hos Akkerman m. fl. 2014 og deres etterfølgere), er dessuten «ladede». Forskeren ønsker en «skalerbar» svarfordeling og kalibrerer utsagnene deretter. Fordelingen på variablene speiler derfor ønsket om høy intern reliabilitet, ikke utbredelsen av fenomenet.

Spørsmålene til Akkerman m.fl. (2014) presenterer ikke respondentene for en *motsetning*. I stedet blir de bedt om å ta stilling til enkeltutsagn som «Politikerne i nasjonalforsamlingen må følge folkeviljen» (populisme) og «Landet ville vært bedre styrt hvis viktige beslutninger ble overlatt til uavhengige eksperter» (elitisme). Noen vil være enige i begge utsagn. De ser ingen motsetning. Å stille opp to argumenter mot hverandre øker både validiteten og reliabiliteten. Det hjelper respondentene til å forstå hva det egentlig spørres om, og det gir respondenten mulighet til mer presist å veie alternativene mot hverandre (Sudman og Bradburn 1991). Jo vagere temaet er, jo mer hjelp trenger respondentene.⁷ I det offentlige ordskiftet er det sjelden den *tynne* populistiske posisjonen formuleres eksplisitt. Populistene fokuserer f.eks. på innvandring og skattelette, og formulerer sin elitekritikk ut fra det. Enda mindre vanlig er det å høre den elitistiske posisjonen uttrykt. Det politiske establishment angriper «populistene» for opportuniste og uansvarlighet, snarere enn å formulere en ovenfra-og-ned kritikk av «folket» i tråd med Muddes definisjon. Vi har derfor valgt å formulere spørsmålene som et valg mellom moderate elitistiske og populistiske holdninger (se appendiks).

Å stille opp populistiske og elitistiske utsagn mot hverandre bidrar også til en forenkling. Heller enn å forsøke å måle monisme («manichaen worldview») som en side av populisme (fravær av «pluralisme») får respondentene som ser verden som en konflikt mellom folket og eliten, mulighet til å velge ekstreme posisjoner direkte.

7. Hvis et politisk tema er godt kjent for respondentene, som f.eks. de økonomiske venstre/høyre-motsetningene, er oppgaven lettere, fordi argumenter *for og mot* ethvert forslag er kjente. Venstreorienterte er negative til skatteletter, selv om spørsmålet ikke nevner redusert offentlig velferd. Høyreorienterte er mot mer offentlig velferd, selv om spørsmålet ikke nevner økte skatter, osv.

Noen respondenter vil verken ha sympati for det populistiske eller elitistiske argumentet. De kan løse sitt dilemma gjennom å velge den «nøytrale» midtkategorien (Krosnick 1991). Dette er analogt med hvordan sentrumpartiernes tilhengere svarer når de blir bedt om å plassere seg på venstre/høyre-skalaen. De plasserer seg nær midten, fordi de verken støtter venstre- eller høyresiden. Konfliktdimensjonen er av underordnet betydning for dem. De som mener at begge argumenter har «noe» for seg, vil også plassere seg nær midten.

Fordeling: Fire opinionsbilder

På grunnlag av drøftingen over er det mulig å tenke seg fire bilder – eller hypoteser om en vil – av opinionen. Det kan være hensiktsmessig å starte med å etablere en målestokk gjennom å beskrive en opinion *uten* innslag av populisme og elitisme. Hvordan vil frekvensfordelingene og korrelasjonene bli om det verken finnes elitister eller populistere?

- B₀ Ingen populisme, ingen elitisme

Både i det offentlige ordskiftet og i fagdebatten har mange framhevet opportuniste som en viktig side av populismen. Populistene mangler kjerneverdier (Taggert 2002), de «fyller» på med populære standpunkter for å gi innhold til sin «tomme» (Jagers and Walgrave 2007) eller «tynne» ideologi (Mudde 2004), de utnytter de mulighetene som byr seg for å vinne velgere, f.eks. saker de andre partiene har latt ligge (Rydgren 2005), osv. Kanskje er den populistiske ideologien til de grader «tynn» og «tom» at ingen gjenkjenner dem? En kan hevde at støtten til partier som karakteriseres som «populistiske», er knyttet til noen få, ytterliggående saksstandpunkter, og ikke er avhengig av noen populistisk ideologi i bunnen. Hvis det knapt finnes tilhengere av den populistiske ideologien, er det også vanskelig å forestille seg at elitismen står særlig sterkt, siden to kontrære ideologiske posisjoner normalt vil bekrefte og dermed forsterke hverandre i opinionen.

Hvis det hverken eksisterer populisme eller elitisme av betydning, vil det påvirke hvordan folk svarer når de blir bedt om å velge mellom et populistisk og et elitistisk standpunkt. De fleste vil velge det nøytrale midtpunktet mellom de to posisjonene (Se figur 1.) eller svare «vet ikke». De som tross alt velger side (utsagnene er «ladede»), vil trolig plassere seg nær midten, og de kan skifte tilfeldig mellom den populistiske og elitistiske siden. Hvis svarene er mer eller mindre tilfeldige fordi respondentene hverken identifiserer seg med de populistiske eller elitistiske standpunktene, vil samvariasjonen mellom svarene på de ulike spørsmålene være usystematisk (korrelasjonene vil ikke være statistisk signifikant). Svarene vil heller ikke samvariere med andre holdningsvariable.

- B₁ Populistenes virkelighetsbilde

I populismens verdensbilde – slik den beskrives i forskningslitteraturen – står «folket» mot en liten, men mektig elite. Folket er tallrikt, og folkets verdensbilde er derfor mer utbredt enn verdensbildet til den fåtallige eliten. Svarfordelingen burde derfor strekke seg ut over hele skalaen, men være skjev med tyngdepunktet tydelig på den populistiske siden (se figur 1). Hvis befolkningen virkelig er polarisert mellom elitens og folkets oppfatning, må en også forvente at svarmønsteret vil være meget stabilt fra spørsmål til spørsmål. I så fall vil samvariasjonen mellom spørsmålene også bli sterk, bare begrenset av skjevheten i fordelingen på variablene.

Det kan naturligvis tenkes andre årsaker til at flere gir uttrykk for populistiske enn elitistiske holdninger, enn at eliten er fåtallig. Politikere som ønsker gjenvalg, vil neppe offentlig karakterisere velgerne som uvitende og uredlige. Toleranse er en del av utdanningselitens selvbylde. Tilhengerne av indirekte demokrati må sjelden begrunne sitt standpunkt. Dermed kommer ikke elitistiske argumenter til overflaten, om de finnes, og blir heller ikke spredt i befolkningen.

- B₂ Populistisk opprør mot demokratisk status quo

I deler av litteraturen beskrives populismen som en trussel mot «det liberale demokratiet». Den populistiske kritikken støttes av et betydelig mindretall, mens samfunnets hovedstrøm stiller seg bak det etablerte «demokratiet». «Eliten» og «elitisme» slik populistene ser den, eksisterer ikke. En forutsetter at de som støtter status quo, har en demokratisk grunnholdning. Derfor studerer f.eks. Jagers og Walgrave (2007) «anti-elite populisme», men ikke anti-masse elitisme.

Hvis denne oppfatningen er riktig, vil vi ikke finne støtte til elitisme overhodet. Et betydelig mindretall vil støtte populistiske oppfatninger, flertallet vil hverken støtte populismen eller elitismen og plasserer seg nær midten av skalaen som en støtte til status quo. Opinionen kan med andre ord være polarisert, men konflikten står mellom liberalt demokrati og populisme, ikke mellom elitisme og populisme (jamfør figur 1). Styrken i samvariasjonen mellom de ulike spørsmålene vil være avhengig av hvor dominerende støtten til status quo er.

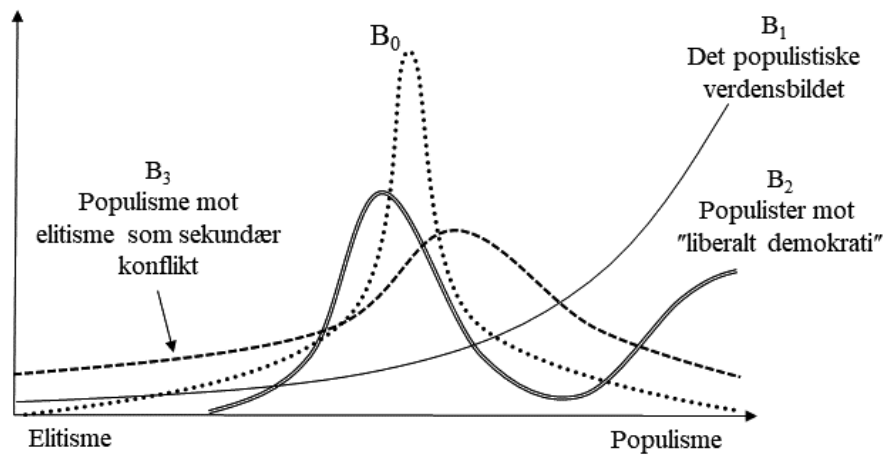
- B₃ Populisme mot elitisme som en sekundær opinionskonflikt

Selv om det eksisterer en konflikt mellom et populistisk og et elitistisk tankesett i deler av befolkningen, er det ikke gitt at alle oppfatter dette som en viktig konfliktlinje. Mange kan oppfatte en av de «ideologiske dimensjonene» (Aardal 2003, 2011; Aardal m.fl. 2019), venstre/høyre-konflikten, vekst mot vern osv., som langt viktigere, ikke minst blant de politisk engasjerte. Blant de mindre engasjerte tar mange demokratiet for gitt, de er tilfredse med hvordan det fungerer og følger ubekymret samfunnets hovedstrøm. De ser ingen konflikt mellom folket og eliten og gjenkjenner derfor hverken populismens eller elitismens verdensbylde. Begge disse mekanismene vil dempe tendensen til polarisering (se figur 1). Disse respondentene vil plassere seg mellom tydelig populisme og elitisme.⁸

Hvis mange ikke forholder seg til motsetningen mellom populisme og elitisme, vil korrelasjonen mellom spørsmålene om denne motsetningen være beskjedne. Korrelasjonen mellom populisme-elitisme og holdning til mange av stridsspørsmålene en har assosiert med populismen (anti-innvandring, sosial konservatisme, autoritærianisme osv.) vil også være mindre enn en kanskje ville forvente.

---

8. Dette er analogt til mellompartiens atferd når de blir bedt om å plassere seg på en venstre/høyre-skala, de plasserer seg nær midten, fordi deres politiske engasjement primært ligger i andre konflikt-dimensjoner, sentrum mot periferi, moralske mot verdslige verdier, osv.

Figur 1. Fire mulige fordelinger av individer på populisme versus elitisme-skalaen

Data

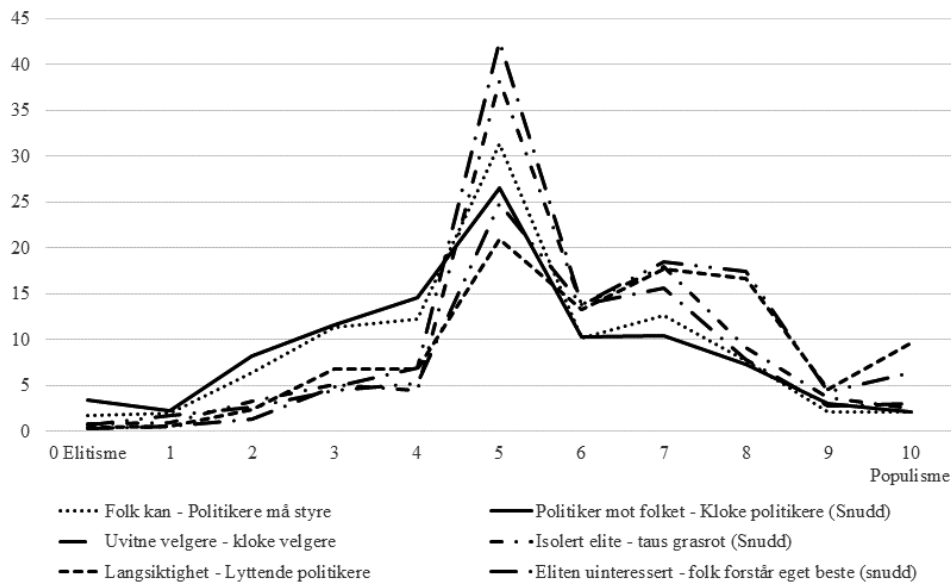
Data er hentet fra den norske delen av Den europeiske verdiundersøkelsen, EVS. Intervjuene ble gjort av Statistisk sentralbyrå høsten 2018. Totalt ble det gjennomført 1124 intervjuer, de aller fleste ansikt-til-ansikt. Svarprosenten var 58. Utvalg, frafall og representativitet er dokumentert i en egen rapport (Falnes-Dalheim 2019). Dataene er vektet etter alder, utdanning og kjønn. Spørsmålene om populisme versus elitisme ble utprøvd på et utvalg studenter, revidert og seinere testet av SSBs ledende intervjuere for å sikre operasjonell validitet.

Populisme og elitisme er motpoler i synet på den politiske kompetansen i eliten og i folket. Hvis vi fjerner de moralske karakteristikkene av motparten som henholdsvis bedrevitersk og korrumpert eller vulgært og ignorant, er det dette vi står igjen med. Elitisten betviler massens politiske kompetanse, og populistene mener eliten ignorerer folkeviljen. I utformingen av spørsmålene er det lagt vekt på at argumentene som presenteres ikke skal framstå som outrerte: «Folket» karakteriseres *ikke* som vulgært, umoralsk og stupid. «Eliten» karakteriseres *ikke* som korrumpert, arrogant og egennyttig. I stedet fokuserer spørsmålene på *konflikten* mellom elitens- og folkets perspektiv. En populistisk og en elitistisk oppfatning blir satt opp mot hverandre som ytterpunkter på en 0-10 skala. Dette bidrar til å tydeliggjøre problemstillingen for respondentene, reduserer problemet med ja-svaring (Krosnick 1991), og gir et riktigere bilde av hvordan holdningene er fordelt i befolkningen (Spørsmålsformuleringene finnes i appendiks).

Holdningsmønsteret

Før analysen kan det være verdt å peke at Norge muligens er en avvikende case. Den egalitære politiske kulturen i Norge gjør det lite sannsynlig at vi finner utbredt elitisme. Dette vil favorisere B₂: Det finnes ingen elitisme. En kan også hevde at populismen vil være mer utbredt i Norge enn i andre land (favoriserer B₁ og B₂) fordi den ble organisert politisk allerede i 1973.

Svarfordelingen for de seks spørsmålene om elitisme og populisme er gitt i figur 2. Svarfordelingene er ikke identiske, men mønsteret er ikke til å ta feil av.

Figur 2. Fordeling av elitistiske mot populistiske holdninger. Prosent

Det mest slående med fordelingene er at mange velger midtkategorien. Det mønsteret vi har døpt «det populistenes verdensbilde» (B_1) kan avvises. Midtkategorien velges oftere når alternativene er skarpt formulert. Mer outrert formulerte populistiske og elitistiske holdninger ville med andre ord ha *redusert* spredningen. Vet ikke-andelen er lav (fra 2,2 til 3,7 %), så det er neppe fordi respondentene ikke forstår spørsmålet at mange velger midtkategorien. Mønsteret er det samme for alle spørsmålene. Det er lite som tyder på polarisering mellom populistere og elitister. Snarere er det tvert om. Mange plasserer seg nær midten (fra 41 til 63 prosent om vi regner 4-6 som nær midten). Det er flere på den populistiske siden (knappe 30%) enn den elitistiske, men det skyldes at mange velger en moderat populistisk posisjon, ikke ytterpunktet. Elitistene er ikke mange, men de finnes. De utgjør drøyt 15%, om vi regner verdiene 0 til 3 som elitisme. B_2 må dermed avvises.

At det er få elitister i befolkningen, utelukker ikke at populisme kan oppfattes som en reaksjon mot elitisme (B_1). Snarere tvert om, populistene blir provosert av at så mye makt og prestisje er samlet hos så *få*.

Fordelingene i figur 2 likner mest på fordelingen vi har beskrevet i B_3 : motsetningen mellom elitisme og populisme som en «sekundær konflikt», men fordelingen er også såpass nær det vi ville vente om det ikke fantes noen motsetning mellom elitisme og populisme i befolkningen (B_0), at den trygt kan beskrives som en konflikt av underordnet betydning. Motsetningen mellom elitisme og populisme synes lite viktig for folk flest, men for noen har den åpenbart betydning. I den videre analysen skal vi forsøke å etterspore den potensielle betydningen av motsetningen mellom elitisme og populisme i Norge med dette utgangspunktet.

Hvis B_0 er riktig, vil vi ikke finne signifikante korrelasjoner mellom de seks indikatorene. Hvis derimot B_3 er riktig, vil interkorrelasjonene være svake, men signifikante. Korrelasjonsmatrisen (Ikke vist her) bekrefter B_3 . Bare tre av femten korrelasjoner (r_{xy}) er 0,30 eller sterkere, men de er signifikante. Svak samvariasjon begrenser muligheten for å bygge en indeks med sterk validitet og reliabilitet, men en datareduksjon vil forenkle den videre analysen.

Forutsetningen er naturligvis en rimelig grad av endimensjonalitet. Faktoranalysen gir et blandet inntrykk:

Tabell 1. Faktoranalyse

Faktorladninger fra prinsipal komponent analyse og en rotert (varimax) to-faktorløsning (Faktorer med eigenvalue >1).			
	Prinsipal komponent	Rotert to-faktorløsning:	
		1.faktor	2.faktor
Politikere og eksperter må styre vs. Folk vet best	0,58	0,16	0,67
Politiker går mot flertallet vs. Politikerne gjør rett	0,60	0,57	0,27
Uvitende bør ikke stemme vs. Velgerne er kloke	0,41	-0,08	0,67
Eliten er isolert vs. Ingenting å lære av «grasrota»	0,51	0,79	-0,09
Langsiktighet viktig i politikk vs. Politikerne må lytte mer	0,64	0,20	0,72
Eliten uinteressert i folk vs. Vanlig folk forstår ikke sitt eget beste	0,59	0,71	0,11
Eigenvalue		1,89	1,15
Prosent av samlet varians		31	19

Fordelingen av variablene på de to faktorene reflekterer om det elitistiske eller populistiske standpunktet nevnes først i spørsmålet (jamfør figur 2). I første, tredje og femte spørsmål ble det elitistiske standpunktet presentert først, i andre, fjerde og sjette spørsmål kom det populistiske alternativet først. (Disse variablene ble snudd før faktoranalysen). Denne metodologiske effekten vitner om at mange har en vag oppfatning om motsetningen mellom elitisme og populisme.

Basert på resultatene fra korrelasjonsmatrisen, faktoranalysen og reliabilitetsanalysen er det bygd en additiv indeks basert på fem av de seks variablene. Utsagnet om innskrenking i allmenn stemmerett (tredje indikator) synes å skremme de som gir uttrykk for elitistiske holdninger på de andre spørsmålene. Dette spørsmålet ble utelatt. Reliabiliteten for populisme/elitisme-indeksen er moderate 0,55 (Chronbachs α). De beskjedne korrelasjoner tatt i betraktning, er resultatet som ventet, men det er verdt å huske at indeksen ikke får kunstig «hjelp» av ja-siing til å oppnå høy reliabilitet.

Populisme som holdningskatalysator

Muddes definisjon av tynn populisme «tømmer» den for politisk innhold. Det er først når populismen kombineres med en ideologi, den virker, ifølge Mudde. Formulert i statistisk sjargong betyr det to ting: Finner vi samvariasjon mellom tynn populisme og politiske standpunkter, vil vi forvente at den er svak og vil reduseres til et ikke-signifikant nivå etter kontroll for ideologisk posisjon og andre relevante årsaksvariabler, og dernest at en populistisk grunnholdning virker som en katalysator når saksstandpunkter avledes fra politisk ideologi, slik at f.eks. høyreorienterte populistiske inntar mer ekstreme saksstandpunkter enn andre høyreorienterte, og tilsvarende på venstre fløy. Det eksisterer med andre ord en enkel form for *samspill* mellom ideologisk posisjon og populisme (Se Lewis-Beck 1980 s. 54-6).⁹ Populisme forsterker effekten av ideologisk posisjon, uten selv å ha direkte effekt. En kan også tenke seg en tilsvarende effekt av elitisme (Mudde har ikke drøftet dette).

9. Vanligvis defineres samspill som det fenomenet at effekten av en uavhengig variabel er avhengig av verdien på en annen uavhengig variabel (f.eks. Hellevik 1971, s. 241; Hosmer og Lemeshow 1989, s. 64). Muddes argument er at den ene uavhengige variabelen ikke har noen direkte effekt, den har bare en samspillseffekt.

Det tilgjengelige materialet begrenser hvilke ideologier og holdninger som kan operasjonaliseres. Vi bruker egenplassering på venstre/høyre-skalaen som et mål på ideologisk plassering. Begrepene «venstre» og «høyre» brukes ofte om det overordnede konfliktmønsteret i politikken (Klingemann 1979, 221). Det er vel kjent at det varierer mellom land og over tid, hva folk legger i begrepene (Klingemann 1979; Mair 2007), men forskningen tyder også på at folk aktivt bruker og forstår dem. Materialet gir mulighet til å operasjonalisere mange, men ikke alle stridsspørsmålene som knyttes til populisme i det offentlige ordskiftet (jmf. Ivarsflaten 2019).

Fordi det er høyst usikkert om populismen fungerer som holdningsforsterker i forhold til holdninger på *alle* politikkområder, skal vi studere et vidt spekter av holdninger. Det er ikke enkelt å etablere en teoretisk forventning til hvilke standpunkter populistiske og elitistiske vil innta. Motstand mot innvandring og innvandrere synes imidlertid å være et av få fellestrekk for høyrepopulismen (Ivarsflaten 2008). Bildet er mer sammensatt når det gjelder økonomiske spørsmål. Noen høyrepopulistiske partier forfekter klassisk markedsliberalisme (Jungar og Jupskås 2014), mens andre lar innvandringspolitikken styre sin økonomiske politikk (Otjes m. fl. 2018). Atter andre plasserer høyrepopulistene mellom sosialdemokratiske og konservative partier (f.eks. Kitchelt og McGann 1995), mens venstrepopulistiske partier som Podemos og Syriza representerer venstreholdninger i økonomisk politikk.

Norris og Inglehart (2019) beskriver «libertarian populists»¹⁰ som sosiokulturelt liberale (positive til homoseksuelle og transpersoner, etniske minoriteter og endrede kjønnsroller) og forklarer framveksten av «autoritær populisme» som en verdikonservativ reaksjon mot sosialliberale verdier (se også Mudde og Kaltwasser 2015). Andre har pekt på at enkelte høyrepopulister har gjort forsvar av likestilling til en del av anti-islam retorikken (De Lange og Mügge 2015; Brubaker 2017), noen har også gjort menneskerettighetene til en anti-islamisk verdi (Akkerman 2005).

I tabell 2 er resultatene fra en serie regresjonsanalyser med de tilgjengelige holdningsmålene som avhengige variabler gjengitt. Analysen er lagt opp for å vurdere hvorvidt den effekten av elitisme/populisme er så ubetydelig som argumentet om tom ideologi tilsier, dernest introduseres en statisk kontroll for ideologisk posisjon og noen bakgrunnsvariabler, for å se om elitisme/populisme mister sin selvstendige forklaringskraft. Avslutningsvis inkluderes et samspill mellom ideologisk posisjon og elitisme/populisme for å vurdere holdningsforsterkningsargumentet.

Muddes argument er altså at populisme i seg selv *ikke* leder til bestemte politiske holdninger. Hvis populisme samvarierer med et bestemt politisk standpunkt, er sammenhengen svak og vil forsvinne med kontroll for ideologisk posisjon. Effekten av populisme i regresjonen vil være ikke-signifikant. Derimot vil populisme, ifølge Mudde, spille sammen med ideologisk oppfatning når politiske holdninger formes. I modellen vil det komme til uttrykk som en signifikant effekt av interaksjonen mellom populisme og ideologisk posisjon.

De bivariate korrelasjonene er gitt i den første tallkolonnen i tabell 2, men resultatene av regresjonsanalysene er gitt i den andre og tredje tallkolonnen. I den siste kolonnen finnes et mål på modellforbedring når interaksjonsleddet introduseres i modellen.

10. Som eksempler på «Libertarian populists» nevner de Corbyn-fløyen i Labour, senator Sanders i det Demokratiske partiet, Mélenchon i Insoumise og Podemos.

Tabell 2. Betydningen av ideologisk venstre/høyre-posisjon

Betydningen av ideologisk venstre/høyre-posisjon og plassering i motsetningen mellom populisme og elitisme for politiske saksstandpunkter kontrollert for alder, kjønn og allmennutdanning. Standardiserte koeffisienter fra OLS-regresjon.					
Avhengig variabel	Uavhengige Variable	R_{xy}	Enkel modell	Interaksjonsmodell	Modellforbedring
Innvandringskritisk	Ideologisk V/H-plassering	0,33***	0,31****	0,22*	0,001
	Elitisme-populisme	0,13***	0,09**	0,04	
	Interaksjon V/H * E/P	0,35***	—	0,11	
	Utdanning		-0,11***	-0,11***	
	Alder		0,08**	0,08**	
	Kjønn (Mann)		0,05	0,05	
Høy sosial distanse til innvandrere, folk av andre raser osv.	Ideologisk V/H-plassering	0,21***	0,21***	-0,16	0,011**
	Elitisme-populisme	0,10**	0,08**	-0,12	
	Interaksjon V/H * E/P	0,26***	—	0,44**	
	Utdanning		-0,07*	-0,07*	
	Alder		0,08*	0,08**	
	Kjønn (Mann)		0,02	0,02	
For tradisjonelle kjønnsroller	Ideologisk V/H-plassering	0,15***	0,13***	-0,09	0,004*
	Elitisme-populisme	0,07*	0,04	-0,08	
	Interaksjon V/H * E/P	0,18***	—	0,27*	
	Utdanning		-0,20***	-0,20**	
	Alder		0,14***	0,14***	
	Kjønn (Mann)		0,09**	0,09**	
Negativ til homofile	Ideologisk V/H-plassering	0,14***	0,09**	-0,11	0,003
	Elitisme-populisme	0,04	0,02	-0,09	
	Interaksjon V/H * E/P	0,14***	—	0,24	
	Utdanning		-0,14***	-0,13***	
	Alder		0,26***	0,26***	
	Kjønn (Mann)		0,23***	0,23***	
Negativ til markedsregulering og omfordeling	Ideologisk V/H-plassering	0,09**	0,08**	-0,14	0,004
	Elitisme-populisme	-0,07*	-0,09**	-0,20**	
	Interaksjon V/H * E/P	0,06	—	0,26	
	Utdanning		-0,04	-0,04	
	Alder		0,03	0,03	
	Kjønn (Mann)		0,11***	0,11***	
Negativ til miljøvern	Ideologisk V/H-plassering	0,19***	0,17***	0,09	0,001
	Elitisme-populisme	0,09**	0,04	0,00	
	Interaksjon V/H * E/P	0,20**	—	0,10	
	Utdanning		-0,18***	-0,18***	
	Alder		-0,04	0,04	
	Kjønn (Mann)		0,19***	0,19***	

*** $p < 0,001$, ** $p < 0,01$, * $p < 0,05$

Høyreorientert er høy verdi på venstre/høyre-skalaen, populistene er tilordnet høy verdi på elitisme/populisme-skalaen.

Alle variablene, med unntak av kjønn og utdanning, er kontinuerlige og på intervallnivå.

Modellforbedring er endring i forklart varians (R^2), signifikanstesten for modellforbedringen basert på F-statistikk.

For fem av de seks holdningene er det en signifikant bivariat sammenheng (r_{xy}) mellom plassering på elitisme/populisme-skalaen og holdningen. For holdning til homofili er det ingen sammenheng, og den multivariate analysen avdekker heller ingen undertrykt effekt, så vi utelater denne holdningen fra den videre drøftingen. Populistene er mer negative til miljøvern enn andre, men sammenhengen blir ubetydelig i den multivariate analysen dels fordi mange «grønne» respondenter plasserer seg ideologisk til venstre, dels fordi (lav) utdanning og (høy) alder – i statistisk sjargong – «forklarer» mye av den negative holdningen til miljøvern.

For mange har holdning til innvandring og innvandrere fått sterk betydning for hvordan de plasserer seg i det ideologiske landskapet (Jenssen og Ivarsflaten 2019). Innvandringsliberale holdninger er «venstre», innvandringskritiske er «høyre». Det er derfor ikke overraskende at den bivariate sammenhengen mellom plassering på elitisme/populisme-skalaen og innvandringskritikk blir svekket når den kontrolleres for ideologisk plassering. Plasseringen i motsetningen mellom elitisme og populisme forblir imidlertid signifikant i den multivariate analysen. Introduksjonen av interaksjonsleddet øker ikke modellens samlede forklaringskraft. Bare ideologisk venstre/høyre-plassering, alder og utdanning har signifikant effekt i den endelige modellen.

Indeksen «Innvandringskritisk» er basert på standpunkt til argumenter i det offentlige ordskiftet om innvandring. Holdning til innvandrere, folk av andre raser, muslimer, jøder, osv. kan også måles som sosial distanse (Bogardus 1928), i vårt materiale hvem som er uønskede naboer. Denne metoden tapper i større grad det emosjonelle aspektet av innvandringsmotstand og differensierer i større grad mellom de «harde» innvandringsmotstanderne og den øvrige befolkningen, enn indeksen «Innvandringskritisk». Ønsket om stor sosial distanse er mest utbredt blant høyreorienterte populistere. Interaksjonsvariabelen overtar all forklaringskraft ideologisk posisjon og elitisme/populisme-plassering hadde i den opprinnelige modellen. Mønsteret er det samme når støtte til tradisjonelle kjønnsroller er avhengig variabel. Det er de ideologisk høyreorienterte populistene som støtter tradisjonelle kjønnsroller. Forskjellen mellom elitister og populistere spiller seg ut på høyrefløyen. De høyreorienterte elitistene er mindre tradisjonelle i synet på kjønnsroller enn de høyreorienterte populistene. Mønsteret er det samme for sosial distanse (Se appendiks for prediksjonsplott).

For holdninger til økonomisk omfordeling og markedsregulering spiller motsetningen mellom elitister og populistere seg ut på den ideologiske venstrefløyen. De venstreorienterte elitistene er positive til markedsliberal politikk. De venstreorienterte populistene står for de tradisjonelle venstreholdningene i spørsmål om omfordeling og markedsstyring (Se figur iii i appendiks).

Sett under ett vitner resultatene om at motsetningen mellom elitisme og populisme er et selvstendig fenomen med kobling til noen stridsspørsmål, som ikke forsvinner ved kontroll for ideologisk posisjon. Dette er *ikke* i tråd med beskrivelsen av populisme som en «tynn» eller «tom» ideologi.¹¹

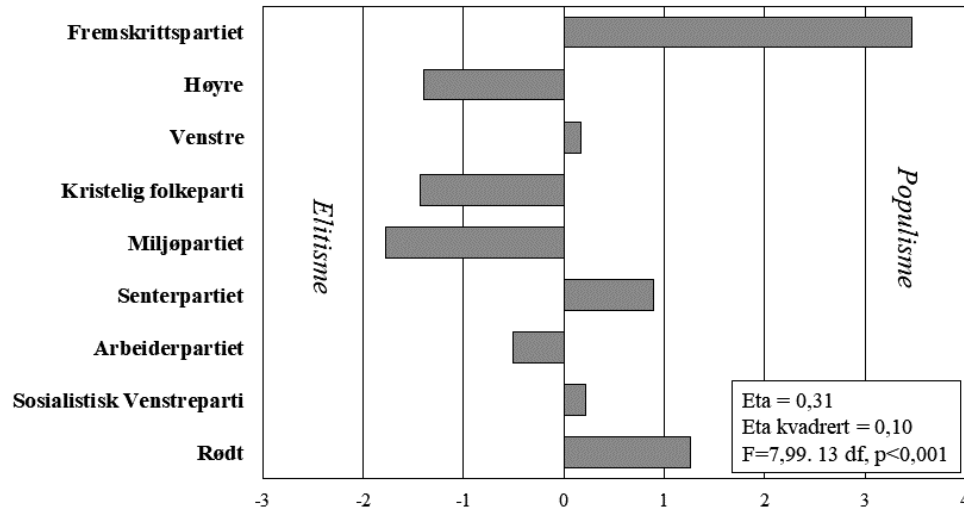
Det kan se ut til at høyreorientert ideologisk posisjon og populisme spiller sammen i noen saker. Det er en svært beskjedne, men statistisk signifikant modellforbedring når interaksjonsleddet introduseres i analysene av sosial distanse og tradisjonelle kjønnsrolleoppfatninger. Dette er i tråd med Muddes argument. Elitistene er signifikant mer markedsvennlige enn populistene, og motsetningen synes (interaksjonen er nær signifikant, $p=0,053$) primært å splitte de ideologisk venstreorienterte (Figur iii i appendiks).

Populisme og elitisme blant velgerne

Resultatene i tabell 2 viser at elitisme og populisme spiller inn på holdning til noen av de viktigste stridsspørsmålene i *partipolitikken*. Betyr det at elitisme-populisme også er koblet til partipreferanse? Brorparten av bidragene i populisme-litteraturen er «tilbudsideforklaringer», de beskriver hvordan politiske entreprenører utformer populistiske budskap tilpas-

11. Det finnes naturligvis andre ideologiske posisjoner enn de som fanges opp av venstre/høyre-dimensjonen, så dette må oppfattes som en foreløpig konklusjon.

set «velgermarkedet». En kan også argumentere for at populisme er et *resultat* av sosiale, økonomiske og kulturelle konflikter, at den uttrykker «etterspørsel» etter en annen politikk enn den eliten fører. Analysen her kan ikke avklare årsaksforholdet, men den kan si noe om hvor sterk betydning elitisme-populisme har i partipolitikken.

Figur 3. Skår på elitisme versus populisme etter partisynpati. Avvik fra gjennomsnittet i befolkningen (0).

Figuren kan lett gi inntrykk av store forskjeller mellom tilhengerne av de ulike partiene, men tar en skalaenes mulige variasjonsbredde i betraktning (0-50), er en avstand til gjennomsnittet for befolkningen på f.eks.1, beskjeden. Samvariasjonen er også moderat. Bare FrP-tilhengerne skiller seg statistisk signifikant fra gjennomsnittet for den øvrige befolkningen. Samvariasjonen er svakere enn det en finner for de «ideologiske dimensjonene» i valgundersøkelsene (f.eks. Aardal 2015, s. 94). Mønsteret i figur 3 likner resultatene for «anti-elite-populisme» i valgundersøkelsen 2017 (Aalberg m.fl. 2019), men anslagene for utbredelsen av populisme, er svært forskjellige.

Dette betyr ikke at populisme-elitisme er uten betydning. Velgervandringene har vært store mellom Høyre og FrP de siste valgene (Aardal og Bergh 2015; Bergh og Aardal 2019). De to partienes velgere står nær hverandre i den økonomiske høyre/venstre-konflikten (Aardal 2015, s. 81; Aardal m.fl. 2019; Jenssen og Ivarsflaten 2019), men når det kommer til motsetningen mellom elitisme og populisme er forskjellen tydelig. For eksempel er Høyre den skarpeste kritikerne av direkte demokrati. FrP var lenge for bindende folkeavstemninger utløst av borgerne, men dette standpunktet har partiet nå forlatt.

Tilhengerne til Senterpartiet kommer ut på den populistiske siden. I sin argumentasjon mot Solberg-regjeringens sentraliseringslinje har Senterpartiet noen ganger brukt retorikk som har blitt karakterisert som populistisk (se f.eks. Aalberg m.fl. 2019; Jupskås 2019; Jenssen 2020). Rødt er det eneste partiet som støtter bindende folkeavstemninger, og at partiet angriper det politiske etablissementet, er det ikke tvil om. Samtidig må det understrekes at resultatet bygger på få observasjoner. Mer overraskende er det at Miljøpartiets tilhengerne såpass klart havner på den elitistiske siden,¹² men igjen er det viktig å peke på at

12. I analysen av anti-elite populisme til Aalberg m.fl. (2019, 114) skårer MDG-velgerne høyt.

antallet observasjoner er begrenset. Tilhengerne til Arbeiderpartiet ligger på den elitistiske siden, men ikke så langt ute som Høyre og KrFs tilhengere. Kanskje oppfattes AP fortsatt som selve «styringspartiet» av partiets tilhengere. Mønsteret i figur 3 tydeliggjør også hvorfor det *ikke* er en signifikant sammenheng mellom holdning til populisme-elitisme og plassering på venstre/høyre-skalaen ($r_{xy} = 0,03$ $p > 0,1$). Konflikten mellom elitisme og populisme er et selvstendig fenomen, uavhengig av den ideologiske venstre/høyre-dimensjonen.

Hva har vi lært?

Populisme kan måles som tilbøyeligheten til å respondere positivt på populistisk retorikk presentert uten motargumenter. Det er en uheldig forskningspraksis. Det fører til overrapportering av populisme og overdrevet inntrykk av populismens ideologiske konsistens. Bildet blir et annet når en måler respondentenes avveining av elitistiske mot populistiske argumenter og skifter på å presentere det elitistiske og populistiske alternativet først.

Folk flest er hverken populist eller elitister. De plasserer seg mellom en populistisk og elitistisk posisjon. Elitistene er fåtallige. De betviler vanlige menneskers politiske kompetanse, men viker tilbake for begrensninger i allmenn stemmerett. De framstår som tilfredse med dagens indirekte demokrati. Populistene er flere enn elitistene, men ingen majoritet. De er kritiske til politiske partier, Stortinget og regjeringen og måten demokratiet virker på, men de er *ikke* tilhengere av ikke-demokratiske styresett (analysen ikke vist her). Hverken elitismen eller populismen framstår som omfattende, logisk stringente tankesystemer med stor preskriptiv kraft.¹³ De beskjedne korrelasjonene tatt i betraktning, er det kanskje mer snakk om følelser (Rico m.fl. 2017), stemning eller tidsånd («zeitgeist» jmf. Mudde 2004), enn ideologier i streng forstand. Plassering i motsetningen mellom elitisme og populisme i seg selv spiller en beskjeden rolle i forhold til holdning til politiske stridsspørsmål. Først når vi «fyller på» med venstre- eller høyre-ideologi blir sammenhengene tydelige. Populisme og elitisme synes å virke som holdningskatalysator, men effekten er langt fra sterk og den syns bare å virke i forhold til noen stridsspørsmål. En alternativ tolkning kan være at det er konflikten rundt disse spørsmålene som skaper populisme hos noen og elitisme blant andre – avhengig av bildet en har av meningsmotstanderne og egen status.

I forskningslitteraturen drøftes det om populismen er «etterspørselsdrevet», eller «tilbudsdrevet», om store grupper leter etter partier som målbærer deres holdninger og frustrasjoner eller om folk blir forført og ledet av en populistisk elite. En enkelt survey kan ikke avklare dette, men sammenhengen mellom populisme og misnøye med hvordan demokratiet fungerer (analysen er ikke vist her) antyder et forskningsprogram for de som ser populismen som det representative demokratiets nemesis: Hva er det som utløser misnøye med «hvordan demokratiet virker»?

Takk til Kristen Ringdal, Arild Blekesaune, Kristian Ellinggard og Peter Egge Langsæther for nyttige drøftinger av ulike statistiske interaksjonsmodeller.

13. I de norske valgundersøkelsene brukes begrepet «ideologisk dimensjon» om holdningsknipper med en viss indre samvariasjon (se f.eks. Aardal 2007a; 2007b). Ut fra denne generøse definisjonen kan en til nød kalle elitisme-populisme en «ideologisk dimensjon». Korrelasjonene mellom indikatorene er beskjedne.

Literatur

- Achen, C. & L. M. Bartels (2016). *Democracy for realists: Why elections do not produce responsive government*. Princeton: Princeton University Press.
- Adorno, T. W., E. Frenkel-Brunswick, D. J. Levinson & N. Sanford, (1950). *The authoritarian personality*. New York: Harper and Row.
- Akkerman, A., A. Zaslove & B. Spruyt (2017). 'We the People' or 'We the Peoples'? A Comparison of Support for the Populist Radical Right and Populist Radical Left in the Netherlands. *Swiss Political Science Review* 23(4):377-403. <https://doi.org/10.1111/spsr.12275>
- Akkerman, A., C. Mudde & A. Zaslove (2014). How populist are the people? Measuring populist attitudes in voters. *Comparative Political Studies* 47(9):1324-1353. <https://doi.org/10.1177/0010414013512600>
- Akkerman, T. (2005). Anti-immigration parties and the defense of liberal values: The exceptional case of List Pim Fortuyn. *Journal of Political Ideologies*. 10(3):337-354. <https://doi.org/10.1080/13569310500244354>
- Albertazzi, D. & McDonnell, D. (2015): *Populists in Power*. London: Routledge.
- Bergh, J. & B. Aardal (2019). Stortingsvalget 2017- borgerlig valgseier, men velgerne går mot venstre. I Bergh, J. & B. Aardal (red.). *Velgere og valgkamp*. Oslo: Damm.
- Betz, H.-G. (2018). The radical right and populism. I Rydgren, J. (red.): *The Oxford Handbook of the radical right*. Oxford: Oxford University Press.
- Bogardus, E. S. (1928). *Immigration and race attitudes*. Boston: Heath.
- Brennan, J. (2016). *Against Democracy*. Princeton: Princeton University Press.
- Brubaker, R. (2017). Between nationalism and civilizationism: the European populist movement in comparative perspective. *Ethnic and Racial Studies*. 40(8):1191-1226. <https://doi.org/10.1080/01419870.2017.1294700>
- Caplan, B. (2007). *The myth of the rational voter. Why democracies choose bad policies*. Princeton: Princeton University Press.
- Carpini, M. & S. Keeter (1997). *What Americans know about politics and why it matters*. New Haven: Yale University press.
- Chapman, L. J., & D. T. Campbell (1957). Response set in the F scale. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 54(1), 129-132. <https://doi.org/10.1037/h0047345>
- Conovan, M. (1981). *Populism*. New York: Harcourt Brace.
- Conovan, M. (1999). Trust the people! Populism and two faces of democracy. *Political Studies* 47:2-16. <https://doi.org/10.1111/1467-9248.00184>
- Conovan, M. (2002). Taking politics to the people: Populism as the ideology of democracy. I Méne, Y. & Y. Surel (red.). *Democracy and the populist challenge*. Houndsmills Basingstock: Palgrave.
- Converse, P. E. (1964). The nature of belief systems in mass publics. I Apter, D. (red.) *Ideology and Discontent*. New York: The Free Press.
- Cronbach, L. J. (1958). Proposals leading to analytic treatment of social perception scores. I Tagiuri R. & L. Petrello (red.): *Person Perception and Interpersonal Behavior*. Stanford: Stanford University Press.
- De Lange, S. L. & L. M. Mügge (2015). Gender and right-wing populism in the Low Countries: ideological variations across parties and time. *Patterns of Prejudice* 49(1-2):61-80. <https://doi.org/10.1080/0031322x.2015.1014199>
- Elchardus, M. & B. Spruyt (2016). Populism, persistent republicanism and decline: An empirical analysis of populism as a thin ideology. *Government and Opposition* 51(1):113-133. <https://doi.org/10.1017/gov.2014.27>
- Esaiasson, P. & S. Holmberg (1996). *Representation from above. Members of parliament and representative democracy in Sweden*. Darmouth: Aldershot.
- Falnes-Dalheim, E. (2019). *European Values Survey 2018*. Documentations report. Oslo: Statistics Norway,

- Fitzpatrick D. & D. Richards (2017). 'Back to the Future?' Brexit, elitism, and the British Political Tradition. LSEs nettsider.
<https://blogs.lse.ac.uk/politicsandpolicy/brexit-and-the-british-political-tradition/>
- Gentile, E. (2013). Total and totalitarian ideologies. I Freedon, M., L. T. Sargent & M. Stears (red.): *The Oxford handbook of political ideologies*. Oxford: Oxford University Press.
- Geurkink, B., A. Zaslove, R. Sluiter & K. Jacobs (2020). Populist Attitudes, Political Trust, and External Political Efficacy: Old Wine in New Bottles? *Political Studies* 1-21.
<https://doi.org/10.1177/0032321719842768>
- Goffman, E. (1959). *The Presentation of Self in Everyday Life*. Garden City New York: Doubleday.
- Goodhart, D. (2017). *The road to somewhere. The populist revolt and the future of politics*. London: Hurst & co.
- Haugsgjerd E., R. Karlsen & H. M. Narud (2014). En representativ forsamling? I Narud, H., K. Heidar & T. Grønlie (red.): *Stortingets historie 1964-2014*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Hawkins, K., S. Riding & C. Mudde (2012). *Measuring populist attitudes*. Political Concepts Committee on Concepts and Methods Working Paper Series 55 January 2012 University of Georgia.
- Hawkins, K. A., C. Kaltwasser & I. Andreadis (2020). The activation of populist attitudes. *Government and Opposition* 2018:1-15. <https://doi.org/10.1017/gov.2018.23>
- Hellevik, O. (1997). *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Heywood, A. (2004). *Political Theory. An Introduction*. Houndmills: Palgrave, McMillan.
- Hosmer, D. & S. Lemeshow (1989). *Applied logistic regression*. New York: John Wiley & Sons.
- Ingelhart, R. F. (2018). *Cultural evolution. People's motivations are changing and reshaping the world*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ivarsflaten, E. (2008). What unites right-wing populists in Western Europe? Re-examining grievance mobilization models in seven successful cases. *Comparative Political Studies*. 41(3): 3-23.
<https://doi.org/10.1177/0010414006294168>
- Ivarsflaten, E. (2019). *Folkeopprørerne – hva fører de til?* Kronikk i Kommunal rapport 01.02.2019.
- Jackobs, K., A. Akkerman & A. Zaslove (2018). The voice of populist people? Referendum preferences, practices and populist attitudes. *Acta Politica* 53:517-541.
<https://doi.org/10.1057/s41269-018-0105-1>
- Jagers, J. & S. Walgraves (2007). Populism as political communication style: An empirical study of political parties' discourse in Belgium. *European Journal of Political Research*, 46(3), s. 319-345.
<https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.2006.00690.x>
- Jackman, M. R. (1973). Education and prejudice or education and response set? *American Sociological Review* 38:327-339. <https://doi.org/10.2307/2094356>
- Jenssen, A. T. (2017). Norsk høyrepopulisme ved veis ende? Framskrittspartiets gjenfødelse som høyreparti. *Nytt norsk tidsskrift* 34(3):230-242.
<https://doi.org/10.18261/issn.1504-3053-2017-03-02>
- Jenssen, A. T. (2020). Et rekordvalg for Senterpartiet – et brøl fra periferien eller distriktspopulisme? I Almås R. & E. M. Fuglestad (red.) *Distriktsopprør. Periferien på nytt i sentrum*. Oslo: Dreier.
- Jenssen, A. T. & E. Ivarsflaten (2019). Innvandringsvalget 2017. I Bergh, J. & B. Aardal (red.): *Velgere og valgkamp. En studie av stortingsvalget 2017*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Johansson, B. (2006). *Efter valstugorna. Skandalstrategier och mediemakt*. Göteborg: Institutionen för journalistik och masskommunikasjon. Göteborgs Universitet.
- Jungar, A.-C. & A. R. Jupskås (2014): Populist radical right parties in the Nordic region: A new and distinct party family? *Scandinavian Political Studies* 37(3):215-238.
<https://doi.org/10.1111/1467-9477.12024>
- Jupskås, A. R. (2019): Populisme på norsk. Forord til den norske utgaven av C. Mudde & C. R. Kaltwasser: *Populisme*. Oslo: Dreyer forlag.

- Kitchelt, H. (2002). Popular dissatisfaction with democracy: Populism and party systems. I Méne, Y. & Y. Surel (red.): *Democracy and the populist challenge*. Houndsmills Basingstock: Palgrave.
- Kitschelt, H. in collaboration with A. J. McGann (1995). *Radical Right in Western Europe. A Comparative Analysis*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Klingemann, H. D. (1979). Measuring ideological conceptualizations. I Barns, S. H. & M Kaase (red.) *Political action. Mass participation in five western democracies*. Beverly Hills: Sage.
- Krosnick, J. A. (1991). Response strategies for coping with the cognitive demands in attitude surveys. *Applied Cognitive Psychology* 5(3):213-236. <https://doi.org/10.1002/acp.2350050305>
- Krosnick, J. A. (1999). Survey Research. *Annual Review of Psychology* 50:537-567.
- LaClau, E. (2005). Populism: What's in a Name? I Panizza, F. (red.). *Populism and the mirror of democracy*. London: Verso.
- Lewis-Beck, M. S. (1980). *Applied regression. An Introduction*. Beverly Hills: Sage.
- Leavitt, H. J., H. Hax & J. A. Roach (1955): «Authoritarianism» and agreement with thing autorative. *The Journal of Psychology* 40:215-221. <https://doi.org/10.1080/00223980.1955.9712979>
- Lipset, S. M. (1960). *Political man. The social basis of politics*. New York: Anchor Books.
- Listhaug, O. & B. Aardal (2011). Politisk tillit – et spørsmål om demokratiets helsetilstand? I Aardal B. (red): *Det politiske landskap. En studie av stortingsvalget 2009*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Mair, P. (2007). Left-Right-orientations. I R. J. Dalton & H.-D. Klingemann (red.): *The Oxford handbook of political behavior*. Oxford: Oxford University Press.
- Mair, P. (2002). Populist democracy vs party democracy. I Méne, Y. & Y. Surel (red.): *Democracy and the populist challenge*. Houndsmills Basingstock: Palgrave.
- Mazzoleni, G., J. Stewart & B. Horsfield (red.)(2003):. *The media and Neo-populism. A contemporary comparative analysis*. London: Praeger.
- Mouffe, C. (2005). The 'End of politics' and the challenge of right-wing populism. I Panizza, F. (red.): *Populism and the mirror of democracy*. London: Verso.
- Mudde, C. (2004). The Populist Zeitgeist. *Government and opposition* 39 (4): 542–563. <https://doi.org/10.1111/j.1477-7053.2004.00135.x>
- Mudde, C. (2010). The populist radical right: A Pathological normalcy. *West European Politics* 33(6):1167-1186. <https://doi.org/10.1080/01402382.2010.508901>
- Mudde, C. (2016). *The study of Populist Radical Right parties: Towards a Fourth Wave*. C-REX working paper series. University of Oslo.
- Mudde, C. & C. R. Kaltwasser (2012). Populism: corrective and threat to democracy. I Mudde, C. & C.R. Kaltwasser (red.). *Populism in Europe and the Americas*. Cambridge: Cambridge University press.
- Mudde, C. & C.R. Kaltwasser (2013). Populism. I Freden, M., L. T. Sargent & M. Stears (red.): *The Oxford handbook of Political Ideologies*. Oxford: Oxford University Press.
- Mudde, C & C.R. Kaltwasser (2015). Vox populi or vox masculini? Populism and gender in Northern Europe and South America. *Patterns of Prejudice*. 49(1-2)16-36. <https://doi.org/10.1080/0031322x.2015.1014197>
- Müller, J.-W. (2016). *What is populism?* Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Norris, P. & R. Inglehart (2019). *Cultural backlash. Trump, Brexit and authoritarian populism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Otjes, S., G. Ivaldi, A. R. Jupskås & O. Mazzoleni (2018). It's not Economic Interventionism, Stupid! Reassessing the Political Economy of Radical Right-wing Populist Parties. *Swiss Political Science Review*, 24: 270-290. <https://doi.org/10.1111/spsr.12302>
- Peffley, M. & R. Rohrschneider (2007). Elite beliefs and the theory of democratic elitism. I Dalton, R. J. & H.-D. Klingemann (red.). *The Oxford Handbook of Political Behavior*. Oxford: Oxford University Press.

- Rooduijn, M., S. L. de Lange & W. van der Brug (2014). A populist zeitgeist? Programmatic contagion by populist parties in Western Europe. *Party Politics* 20(4):563-575.
<https://doi.org/10.1177/1354068811436065>
- Rico, G., M. Guinjoan & E. Anduzia (2017). The emotional underpinnings of populism: How anger and fear affect populist attitudes. *Swiss Political Science Review* 23(4):444-461.
<https://doi.org/10.1111/spsr.12261>
- Ringdal, K. (2001). *Enhet og mangfold. Samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Rydgren J. (2005). Is extreme right-wing populism contagious? Explaining the emergence of a new party family. *European Journal of Political Research* 44: 413–437.
<https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.2005.00233.x>
- Spruyt, B., G. Keppens & F. Van Droogenbroeck (2016). Who supports populism and what attracts people to it? *Political Research Quarterly* 69(2)335-346.
<https://doi.org/10.1177/1065912916639138>
- Sudman, S. & N.M. Bradburn (1991): *Asking Questions. A practical guide to questionnaire design*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
- Taggart, P. (2002). Populism and the pathology of representative politics. I Méne, Y. & Y. Surel (red.). *Democracy and the populist challenge*. Houndsmills Basingstock: Palgrave.
- Taggart, P (2004). Populism and representative politics in contemporary Europe. *Journal of Political Ideologies*. 9(3):269-288. <https://doi.org/10.1080/1356931042000263528>
- Van Hauwaert, S. M. & S. Van Kessel (2018). Beyond protest and discontent: A cross-national analysis of the effect of populist party support. *European Journal of Political Research* 57(1)68-92.
<https://doi.org/10.1111/1475-6765.12216>
- Young, M. (1966). *Intelligensen som overklasse*. Pax, Oslo. Original tittel (1958): «The Rise of meritocracy 1870-2033. An essay on education and equality».
- Aalberg, T., F. Esser, C. Reinemann, J. Strömbäck & C. H. de Vreese (red.) (2017). *Populist political communication in Europe*. New York: Routledge.
- Aalberg, T., P. Maurer & R. Karlsen (2019). Populistiske holdninger i norsk valgkamp. I Bergh, J. & B. Aardal (red.). *Velgere og valgkamp. En studie av stortingsvalget 2017*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Aardal, B. (2003). Flyktige stemningsbølger eller politiske grunnverdier? I Aardal, B. (red.). *Velgere i villrede ... En studie av stortingsvalget 2001*. Oslo: N. W. Damm og sønn.
- Aardal, B (2007a): Holdninger og ideologisk struktur. I Aardal B. (red.) *Norske velgere. En studie av stortingsvalget 2005*. Oslo: Damm Egmont.
- Aardal, B. (2007b). Ideologiske dimensjoner og stemmegiving. I Aardal B. (red.) *En studie av stortingsvalget 2005*. Oslo: Damm Egmont.
- Aardal, B. (2011). Folkeopinionen – Demokratiets grunnvoll. I Aardal B. (red.): *Det politiske landskap. En studie av stortingsvalget 2009*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Aardal, B. (2015). Politiske verdier og stemmegiving. I Aardal, B. & J. Bergh (red.) *Valg og velgere*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Aardal, B. & J. Bergh (2017). Systemskifte- fra rødgrønt til blåblått. I Aardal, B. & J. Bergh (red.) *Valg og velgere*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Aardal, B., J. Bergh & A. Haugsgjerd (2019): Politiske stridsspørsmål, ideologiske dimensjoner og stemmegiving. I Bergh, J. & B. Aardal (red.): *Velgere og valgkamp*. Oslo: Damm.

Appendiks 1:

Ordlyd for spørsmålene om plassering mellom elitisme og populisme

Intervjuspørsmålene om elitisme og populisme var formulert som parvis motstridende holdninger. Innledningsspørsmålet lød: «Vi har satt sammen motstridende holdninger i par. Vi vil gjerne vite hvor din holdning ligger på skalaen.» Visuelt ble holdningene markert som ytterpunkter på en 11-punkts skala (0-10) på et kort respondentene ble overrakt. Midtpunktet på skalaen hadde ingen egen markering. Intervjuerne leste spørsmålene ett av gangen og noterte svaret mellom spørsmålene. Variablene ble kodet slik at elitisme er lave verdier, populisme høye verdier, før den endelige indeksen ble beregnet.

Tabell A1. Populistisk versus elitistiske holdninger i den norske verdiundersøkelsen 2018

Samfunnet er så komplisert at vanlige folk må overlate styringen til politikere og eksperter	–	Vanlige mennesker vet mer om dagens samfunn enn yrkespolitikere og ekspertene
Oftest bestemmer politikere noe helt annet enn det folkeflertallet ønsker	–	Det er viktigere at politikere tar kloke beslutninger enn at de alltid lytter til folkemeningen
Mange av de som stemmer ved valgene, vet så lite om politikk at de burde sitte hjemme	–	Velgerne er klokere og mer kunnskapsrike enn politikere tror
Toppene innen politikk og samfunnsliv holder seg for seg selv og lærer lite av folk flest.	–	Det er ingenting å lære av den såkalte «grasrota» når det gjelder hvordan landet må styres.
Langsiktighet og stabilitet i politikken blir umulig hvis politikere løper etter folkemeningen	–	Politikere i regjeringen og på Stortinget burde høre mer på vanlige folk
Eliten er ikke interessert i vanlige folks hverdag og bekymringer	–	Vanlige folk forstår ikke sitt eget beste når det gjelder økonomi og politikk

Andre variabler og indekiskonstruksjon

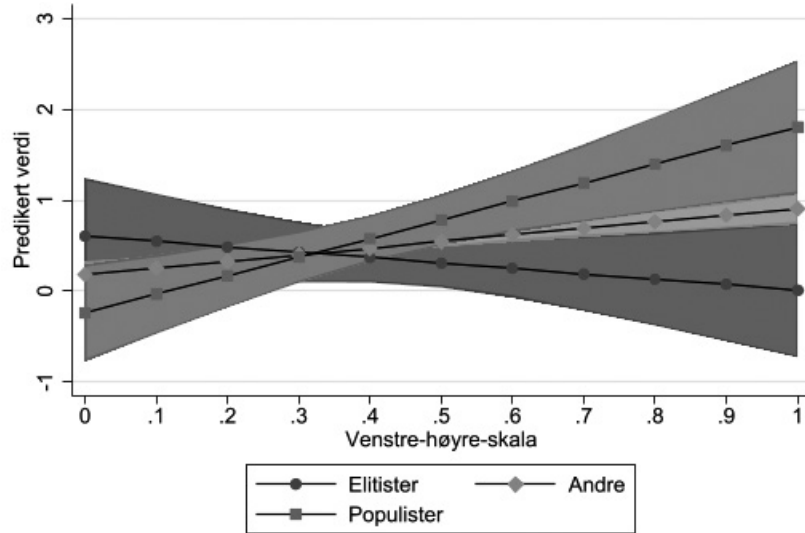
De indeksene som brukes som avhengige variabler i tabell 2, er alle enkle, additive indekser basert på variabler med et akseptabelt nivå av interkorrelasjon (Se tabell A2). Den samme kritikken som rettes mot den vanlige operasjonaliseringen av populisme, kan rettes mot indeksen for tradisjonelle kjønnsroller. Ja-svaring vil påvirke fordelingen på enkeltvariablene som inngår i indeksen og dermed fordelingen på indeksen. For analysene i tabell 2 har skjevheten liten betydning, siden vi ikke er opptatt av forekomsten av disse holdningene. Derimot kan det tenkes at ja-svaringen gir et inflatert inntrykk av reliabiliteten til indeksen.

Tabell A2. Indeksene for politiske holdninger

Indeksene for politiske holdninger i tabell 2 er basert på følgende intervju spørsmål:	
Indeks	Spørsmålene indeksen bygger på:
Holdning til innvandring og innvandrere (Negativ holdning er høy verdi)	Kan du fortelle meg hvor enig eller uenig du er i følgende utsagn: Er du helt enig, noe (...) Når det er få ledige jobber, bør arbeidsgiverne prioritere nordmenn framfor innvandrere.
	Se på følgende utsagn og angi i hvert tilfelle ditt syn ved å velge et tall på skalaen: Innvandrerne tar arbeid fra nordmenn (vs.) Innvandrere tar ikke arbeid fra nordmenn.
	Se på følgende (...): Innvandrere øker kriminaliteten (vs.) Innvandrere øker ikke kriminaliteten.
Additiv indeks. Basert på inter-korrelasjoner i intervallet [0,20-0,46], verdier 0-1	Se på (...): Innvandrere skaper press på et lands velferdsordninger (vs.) Innvandrere skaper ikke press på et lands velferdsordninger.
	Se på (...): Innvandrere skaper press på et lands velferdsordninger (vs.) Innvandrere skaper ikke press på et lands velferdsordninger.
Sosial distanse (Stor distanse er høy verdi.) Kumulativ skala, verdier 0-1.	På dette kortet er det listet opp ulike grupper av personer. Vil du fortelle hvilke du ikke vil ha som nabo? a) Personer av en annen rase (...) c) Innvandrere/fremmedarbeidere (...) g) muslimer, h) jøder, i) sigøynere/romfolk.
Tradisjonelle kjønnsroller Additiv indeks. Korrelasjoner i intervallet [0,45-0,58], verdier 0-1.	Jeg skal nå lese opp noen utsagn. Vil du for hvert utsagn si om du er helt enig, noe (...): Når en mor har lønnet arbeid går det ut over barna.
	Å være yrkesaktiv er greit, men det de fleste kvinner egentlig ønsker er hjem og barn.
	Familien vil lide om kvinnen har fulltidsjobb
	Mannens jobb er å tjene penger; kvinnens jobb er ha ansvar for hjemmet og familien.
Holdning til homofili 1-10 skala omkodet og addert. Inter-korrelasjon 0,57, verdier 0-1.	Hvor enig eller uenig er du i de følgende påstandene? (...) Homoseksuelle par er like gode foreldre som andre par.
	Kan du se på dette kortet og fortelle meg for hver av de følgende handlingene om du mener den alltid kan rettferdiggjøres, aldri kan rettferdiggjøres, eller noe midt imellom. (...): Homoseksualitet (1-10 skala).
Omfordeling og markeds-regulering Additiv indeks. Interkorrelasjoner i intervallet [0,11-0,31], verdier 0-1.	På dette kortet ser du flere motsatte syn på forskjellige spørsmål. Hvor vil du plassere deg på denne skalaen? Folk bør ta større ansvar for å klare seg selv (vs.) Det offentlige bør ta større ansvar for at alle har det de trenger.
	Arbeidsløse bør være nødt til å ta den jobben de får eller miste arbeidsledighetstrygden (vs.) Arbeidsløse bør ha rett til å nekte å ta en jobb de ikke ønsker.
	Konkurransen er sundt (vs.) Konkurransen er skadelig.
	De bør bli større likhet mellom folks inntekter (vs.) personlig innsats bør belønnes bedre.
Miljøholdning Enkel additiv indeks. Interkorrelasjoner i intervallet [0,39-0,61], verdier 0-1	Hvor enig eller uenig er du i følgende utsagn? (...) Det finnes viktigere ting i livet enn å beskytte miljøet.
	Mange av påstandene om trusler mot miljøet er overdrevne.
	Her er to påstander som handler om miljø og økonomisk vekst. Kan du fortelle hvilke av disse to som kommer nærmest ditt eget standpunkt?: Å beskytte miljøet bør prioriteres til tross for at det gir mindre økonomisk vekst og noen tapte arbeidsplasser. (Vs.) Økonomisk vekst og nye arbeidsplasser bør prioriteres til tross for at dette til en viss grad går ut over miljøet.
Ideologisk venstre/høyre-posisjon	Tipunkts skala (1-10) som er omkodet slik at 0 er laveste verdi og 1 er høyeste verdi.
Interaksjon populisme/elitisme og ideologisk venstre/høyre-posisjon.	Produktet av ideologisk venstre/høyre-posisjon og plassering på elitisme/populisme-skalaen (Omkodet slik at laveste verdi er 0 og høyeste verdi er 1). Interaksjonsvariabelen har følgerlig 0 som laveste verdi og 1 som høyeste verdi.

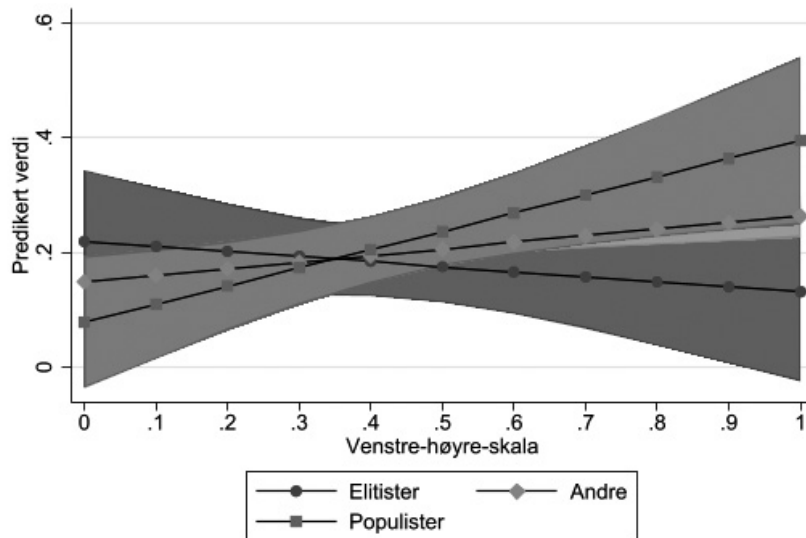
Prediksjonsplott

Prediksjonsplott basert på resultatene i tabell 2 for ønsket sosial distanse til utgrupper (Figur i), holdning til tradisjonelle kjønnsroller (Figur ii) og holdning til markedsregulering og økonomisk omfordeling (Figur iii).

Figur i.

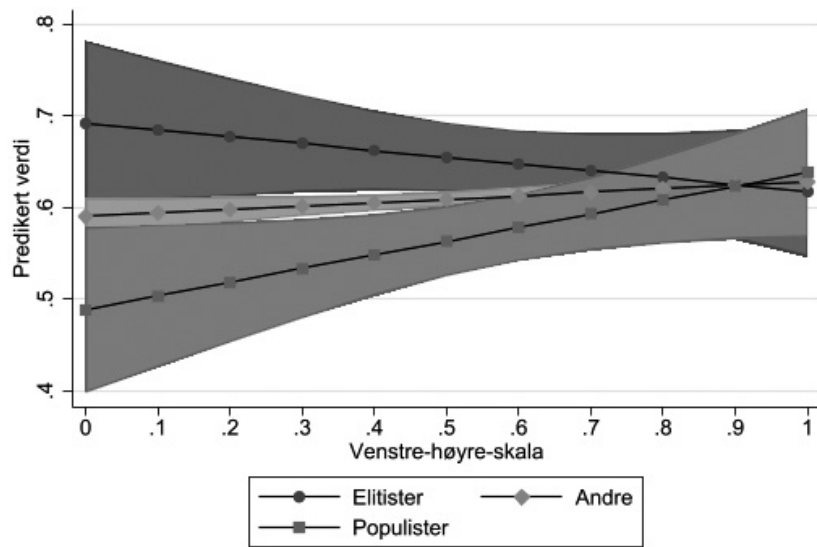
Betydningen av ideologisk posisjon for ønske om stor sosial distanse til utgrupper etter plassering i motsetningen mellom elitisme og populisme (med interaksjon).

Figur ii.

Betydningen av ideologisk posisjon for synet på tradisjonelle kjønnsroller etter plassering i konflikten mellom elitisme og populisme (med interaksjonseffekt).

Figur iii

Betydningen av ideologisk posisjon for synet på markedsregulering og økonomisk omfordeling etter plassering i motsetningen mellom elitisme og populisme (med interaksjonseffekt).

Prediksjonsplottene viser at konfidensintervallene for elitister og populister *ikke* overlapper for de som ligger ideologisk til høyre når vi ser på sosial distanse (Figur i) og tradisjonelle kjønnsroller (Figur ii), og for de venstreorienterte når vi studerer støtte til markedsregulering og omfordeling (Figur iii). Det kan likevel være verdt å minne om at stigningstallet for linjene som representerer elitister og populister i disse plottene ikke nødvendigvis er statistisk signifikant. Dermed bygger de beregnede konfidensområdene rundt prediksjonslinjene på usikre forutsetninger.